

Josef Pekař: *K boji o Husa* (1925)

Ve velmi pozoruhodné stati *Paola Váši v Lid. novinách*, věnované reakci v českém protestantismu, čte se i stížnost na *nezdravý*, řekl bych agitační *historismus* naší přítomnosti, který je, dí Váša, „pravou českou nemocí“. Ačkoli snad nesluší se historiku, aby naříkal na přílišný *historismus* své doby a své společnosti, přece, myslím, třeba dáti žalobě za pravdu. Zejména tam, kde to ohánění se minulostí opřeno je o nedostatečnou znalost její, nebo kde pracuje s překonanými nebo aspoň novým studiem v pochybnost uvedenými představami. To, myslím, platí také o nových *sporech o Husa* – omyly obou stran v tom směru jeví se mi tak závažnými, že mám za svou povinnost na ně krátce upozorniti. Mám za to, že vysvětlení může přispěti ke zmírnění konfliktu a k žádoucímu vyjasnění.

Nerozumím předem, proč mluvčí církve katolické zamítají tak *bez výhrady* Husa reformátora. Neměl jsem o prázdninách příležitosti sledovati katolický tisk, ale v sobotu jsem v *Čechu* četl článek o „incidentu Marmaggi“, vysvětlující to, co se stalo, výkladem, že Hus neuznával papežství, že učil, že papež není náměstkem Kristovým a nemá moci od Krista, že poslušnost v církvi je výmysl vyššího duchovenstva aj. To, opravuji, *není pravda* – pouhým nahlédnutím do poslední velké katolické monografie o Husovi, do známého díla učeného dra *Sedláka*, mohl se autor přesvědčiti, že věci se mají vskutku *jinak*. A studiem obou velkých prací, vyšlých v posledních desíti letech z naší univerzity, v tom zejména díla Vl. Kybala o učení Husově (jeho druhý závěrečný díl bohužel dosud nevyšel), byl by se autor poučil, že

v hlavních člancích, pro něž byl Hus v Kostnici odsouzen a jež týkaly se Husova učení o církvi, stál Hus na půdě církevní, že tu šlo spíše o velké *nedorozumění*, k němuž přispělo nemálo nepřátelské rozkohoutění dvou profesorských skupin na pražské univerzitě, v sporech o slovíčka a jemné distinkce theologických pojmů ženoucích boj až k rozhodnutí na popravišti. Kybal dovozuje obšírně, že úsudky obou vynikajících českých theologů, probošta *Lenze* a dra *Sedláka*, pokud se týkají Husova učení o církvi, jsou nesprávné, a také prof. *Novotný* ve svém *Husovi* staví se na stanovisko, že Hus „snažil se úzkostlivě, aby svého reformního díla neohrozil zbytečným odchylováním se od platného dogmatu“, že vždy kladl důraz na to, že „neběží o žádné kacírství, když vlastně jde o uplatnění vědeckého názoru“ (rozuměj v soudobých sporech theologických) a že Husův směr opravný teprv takřka v poslední chvíli „i nechtě a ve vědomí své nejčistší víry stává se kacírským“. Zaznamenávám loyálně i nesouhlas recense *K. Krofty* s tímto stanoviskem *Novotného* (*Český časopis historický* 1923), ale poznamenávám, že současně vyšlá kniha *Kybalova* shodla se v podstatě s *Novotným*, nešla-li ještě dále. Neodvážuji se úsudku autoritativního v těchto otázkách – právě z práce *Kybalovy* je zřejmo, že bez dokonalé znalosti středověké katolické theologie, event. bez kontroly posudků odborných, není možno se ho odvážiti. Ale mám za to, že by ve chvíli, kdy se zase tolik mluví o *Husovi*, měly býti výsledky posledního vědeckého bádání o *Husovi* více známy, než jsou, a že práce *Kybalova*, dokud nebude vyvrácena, stačí sama, aby se o bludech *Husových* mluvilo s jistou *reservou*. A kdo nebude chtít popírati, že *Hus* prohřešil se proti příkazu poslušnosti (přes to, že i tu *Kybal* stanovisko *Husovo* vysvětluje a obhajuje), nebude také moci zapomenouti mimořádné doby,

v níž drama Husovo se odehrávalo, doby tří papežů navzájem se proklínajících, papeže sesazeného a zločincem odsouzeného týmž koncilem, jenž odsoudil Husa, a vůbec nesporného úpadku církve, v zkázu stržené mocí a bohatstvím. Krátce celého historického a psychologického prostředí, jež nebojácné vystoupení Husovo, řekl bych, očišťuje a posvěcuje. Že Hus umřel konec konců pro viny hierarchie, tj. pro její nápravu – ta úvaha by neměla chyběti ve vyměřování jeho viny, pokud je z církevního stanoviska nesporna.

Revise Husova procesu, kterou podniká *Kybal*, vyzněla doposud ve prospěch Husův. Nevím, zda katoličtí theologové dají mu vesměs za pravdu – ale před jedním faktem, tuším, musí skloniti hlavu. Tj. před faktem, že revise procesu Husova – nešlo sic doslova o takovou revisi, ale o problém nemenší: o pravověrnost husitství – byla provedena *řádným koncilem církevním v Basileji*. Skoro se divím, že Čechové – kališníci i táboři – když se rozhodli jíti do Basileje, nekladli i tu podmínku, že proces Husův musí býti v koncilu revidován. Možná, že by jim i v tom bylo vyhověno. Neboť koncil, jak známo, musil Čechům učiniti hned předem koncesi neslýchanou, povoliti to, co odepřel Husovi, že se totiž o pravdě husitského učení a pravdě církevní provede *řádné hádání*, jinými slovy, že koncil nebude prostě souditi nauky české (a to byly duchem a povahou svou v základě nauky Husovy), nýbrž příti se s nimi o pravdu jejich a soudcem že bude jedině Písmo sv. a otcové církevní v něm se zakládající. To znamená, že v Basileji by Hus již odsouzen *nebyl*, nýbrž bylo by se jednalo s ním v řádné disputaci o větší či menší uznání jeho stanoviska. Byliť do Basileje pozváni kacíři vykřičenější, než byl Hus, byli tam *táboři* – a i nejprudší polemik koncilu

nesměl bez hrozebného protestu s české strany užití slova „kacíř“ o českém protivníku; musil o nauce, jež jej do duše rozčilovala, mluvit uctivě jako o „mínění pana oponenta“. A větší viníci, než byl kdykoli Hus, titíž, proti kterým tolik klateb papežských bylo vydáno do celého světa, titíž, proti kterým veliká vojska znovu a znovu posílalo do Čech všechno křesťanstvo a od nichž dělily katolický svět potoky prolité krve, vypálené a zpustošené krajiny a bezpočet s obou stran spáchaných hrůz a zločinů, seděli tu svorně při hostinách vedle sebe, biskup tábořský mezi kardinály. Prokop Veliký vedle papežského legáta a ředitele koncilu! A výsledek, jakkoli učení tábořského se nedotkl, jakkoli soustředil se jen k dohodě o čtyřech artykulech pražských, summě to husitského vyznání víry, zazněl v slavnostní vyhlášení pokoje všeho křesťanstva s Čechy a Moravany pod obojí „s příkazem všem křesťanům, aby nižádný potom řečeného království a markrabství *pro minulé věci nesměl haněti*, aniž na ně neb na jich obyvatele nesahal nebo jim škodil, ale jim aby křesťanský pokoj zachovali a je jakožto *bratři svú, svaté totiž matky církve syny* poctivost zachovávající a poslušné, měli a bratrským milováním s nimi nakládali...“

Soudím, že toto slavnostní prohlášení, tolika lety bojů, slávy i utrpení vykoupené, obsahovalo v sobě i zásadní rehabilitaci Husovu i výzvu do budoucnosti, aby v posuzování osoby a pře Husovy církev neměla na mysli jen odsudek kostnický, ale aby nezapomínala ani na votum koncilu basilejského. A to přes to, že kompaktáta (více vinou nedůvěry, neupřímnosti a – nešikovnosti Říma než vinou Čechů) nepřinesla smír a jednotu tak horoucně očekávanou. Votum basilejské nebylo však jen kapitulací poraženého, nýbrž také důkazem, že husitství při pozornějším a blahovolejším studiu možno uznati za hnutí dobře

katolické. Dnes poznáváme čím dál tím jistěji, že bylo plodem nejryzejšího gotického středověku, souvislost s pozdějším protestantstvím, že je jen vnější, event. zdánlivá, vskutku že šlo v něm o projev nadšeně blouznivého reformního nadkaticismu. Odtud také ten nesmírný éthos jeho, jenž – přes všechny stíny středověké tmy, hrůzy válek a surovosti doby – zdvihá české dějiny s jménem Jana Husa spojené do takových výšin, že posvátné úctě před nimi neubrání se ani protivník zásadní, má-li smysl pro velikost a pravdu.

Přál bych si, aby si vše to, co jsem tu letmo naznačil, byli uvědomili mluvčí katolické církve, když uvažovali o svém stanovisku ke svátku Husovu. Soudím, že mohli říci krátce: Hus historický, nejen český vlastenec a spisovatel, ale i Hus reformátor nám nebude a nesmí překážeti; my se stavíme jen proti modernímu *Lžihusovi*. Proti tomu Husovi, jménem jehož se bojuje proti katicismu, jménem jehož se vyzývá k odpadu od církve. To by bylo stanovisko, jež by našlo ohlas a pochopení i mimo kruhy katolicky věřící a jemuž by zejména objektivní historik musil dáti za pravdu. Neboť není hrubšího paradoxu, než vyzývat jménem oslavy Husovy k vystoupení z katolické církve, z Husovy církve. Jakékoli byly Husovy teorie o rozpadu církve Kristovy a církve empirické a jakkoli prudká byla jeho kritika této církve – v praxi přece vidíme, že všechen ten opoziční moralismus nepomyslil nikdy na to vytrhnouti se z této církve, usilovati o nápravu mimo ni místo v ní samé. Ani Hus, ani husité po upálení Husově zajisté žádnou jinou církev zakládati nechtěli – všechny myšlenky jejich po těch 14 let boje na život a na smrt i po desítiletí po tom byly nesený touhou smíru s církví, snahou prokázati pravdu svého dobře *katolického* křesťanství před celým

světem. Ale žádost jednoty s církví obecnou ovládla i v Táboře a byla u Žižky i mezi husity pražskými nenávist ke kacírům, tj. k těm, kteří naukou zatvrzeně hájenou proti učení církve, event. Písma sv. odlišili se od společenství věřících, že je upalovali bez milosti. Nějakou „svobodu svědomí“ ve smyslu moderním v době Husově neznali nikde a je patrné, jak opatrně musíme omezit ten pojem, chceme-li říci, že Hus umřel pro svobodu svědomí.

Bylo to nejen nedostatečné porozumění pro možnosti a nemožnosti doby Husovy, zaviněné i velkými historiky, ale i jubilejní nadšení nebo nerozpačitá agitace, jež dohromady způsobily, že falešná velikost Husa nepravého zatlačuje a ubíjí velikost Husa skutečného. Četl jsem nedávno článek autora vážného jména, v němž bylo čtenáři vykládáno, že by bez Husa nebylo snad ani parního stroje, a pamatují-li se dobře, ani moderní demokracie. Jak vzniká takové neporozumění a nadsázky, znázorním příkladem tuším poučným. Často citovaná slova Husova, jež známa jsou snad každému vzdělanému Čechu, tvoříce jeden z běžných základů jeho představy o programu a významu Husově v dějinách osvobození ducha lidského, znějí:

Hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti.

Mínil jsem kdysi, že tu pravdou rozumí Hus: spravedlnost. Ale *Kybal* nás nyní, na základě nejdokonalejšího dosud poznání spisů Husových, poučuje (str. 35), že tu Hus ovšem nemíní pravdou rozumové poznání, nýbrž *pravdu Boží*, zjevenou v Písmu sv. Pozměníme-li podle toho kontext Husův, aby mu dnešní Čech rozuměl v pravém smyslu jeho, obdržíme text:

Hledej pravdy Boží, slyš pravdu Boží, uč se pravdě Boží, miluj pravdu Boží, prav pravdu Boží, drž pravdu Boží, braň pravdy Boží až do smrti!

Závoj padl s obrazu – a my vidíme ryzí středověk tam, kde jsme se domnívali viděti červánky novověku, na místo rozumového sebeurčení tyčí se před námi autorita Písma sv., tj. Bible obojího zákona! Krátce: Hus pravý rázem zapudil Husa falešného.

Ale nepochybuji, že z podobných omylů a nedorozumění zrodil se svátek Husův, pokud totiž nebyl myšlen jako den úcty k vroucně křesťanskému vzepjetí českých dějin ve středověku, soustředěnému v osobě Husově (věřím, že část naší společnosti přála si svátku v tomto duchu), nýbrž jako den agitace proti církvi katolické dneška. A že na některých stranách svátek Husův především v tomto smyslu byl pojat, to nemůže býti tajno nikomu, kdo historii oslav Husových u nás a ráz jejich, zejména na venkově, měl příležitost sledovat pozorněji. Je-li zneužívání náboženství k účelům světským, jak stále slyšíme, klerikalismem, tak tento klerikalismus *pokrokářský*, jenž zneužívá jména Husova, lépe řečeno zrazuje Husa a jeho myšlenku, k účelům památku mučedníka kostnického urážejícím, zaslouží odsouzení nejpříkřejšího. Pochopíme, že ta část našich evangelíků, jejímž jménem mluví *Váša* a jíž, jak *Váša* praví, je věřící katolík bližší než domýšlivý pokrokář, bránila se požadavku svátku Husova, odmítajíc, jak rozumím, nebezpečí agitace s ním spojené a vytloukání kapitálu – k většímu rozdělení a rozdrobení jednotné vůle národní – z bojů a nenávistí, jež zuřily ve vlasti naší před půl tisíciletím.

Naše doba ukládá nám problémy mnohem vážnější a nezbytnější, než stálé rozčilování o spory minulosti. Píše se nyní mnoho o smyslu

našich dějin. Kdybych měl se o to pokusit, abych také sám přispěl nějakým agitačně výchovným výkladem našich dějin k polepšení Čechů přítomnosti, řekl bych asi: „Smysl“ českých dějin je, že Čechové, kdykoli se dopracovali vysoké úrovně svobody a samostatnosti, podvrátili sami obojí v zápětí nedostatkem rozumné umírněnosti – a to jak v oboru života politického, tak duchovního.

Vím, že leccos v tomto článku by vyžadovalo plnějšího vysvětlení nebo zdůvodnění, než připustily jeho rozměry. Ale to hlavní, co jsem chtěl říci napravo i nalevo, vysvitlo z něho tuším s dostatečnou jasností. Máme-li již svátek Husův, snažme se jej posvětit poznáním *Husa skutečného* – to přispěje, věřím, nejvíc k tomu, aby velký svátek našich dějin přestal znenáhla býti dnem bojů a rozčilení.

Národní listy 23. 8. 1925